

Nyhedsblad
Kalundborg Museum
Februar 2023

Museets åbningstider:

<u>20. februar til 2.april</u>		<u>3. april til 9.april</u>	
Mandag	Lukket	Mandag	Lukket
Tirsdag	Kl. 10.00-16.00	Tirsdag	kl.10.00-16.00
Onsdag	Lukket	Onsdag	Lukket
Torsdag	Kl.10.00-16.00	Torsdag	Kl.10.00-16.00
Fredag	Lukket	Fredag	Kl.10.00-16.00
Lørdag	Kl. 10.00-16.00	Lørdag	Kl.10.00-16.00
Søndag	Kl.10.00-16.00	Søndag	Kl.10.00-16.00

<u>10. april til 25. juni</u>		<u>26.juni-13. august</u>
Mandag	Lukket	Åbent alle dage kl. 10.00-16.00
Tirsdag	Kl. 10.00-16.00	
Onsdag	Lukket	
Torsdag	Kl. 10.00-16.00	
Fredag	Lukket	
Lørdag	Kl. 10.00-16.00	
Søndag	Kl. 10.00-16.00	

OBS ***Mandag d.10. april åbent kl. 10.00-1600***

Fredag d. 5. maj åbent 10.00-1600

Fredag d. 19. maj åbent 10.00-1600

Obs. bemærk at Kalundborg Museumsforening er kommet på Facebook

- der ligger på nuværende tidspunkt et par små artikler, og mere vil følge.

Der indkaldes til generalforsamling i Kalundborg Museumsforening torsdag
d.20.april 2023 kl.19.00 i Museets foredragssal.

Forårets foredrag

Hellig Anders fra Slagelse

Professor emeritus Brian Patrick McGuire, der bor i Svallerup, har netop udgivet en bog om *Glemte danskere – helgener i Danmarks skabelse*.

Fra historietimerne i skolen har de fleste hørt om Knud den Hellige og Knud Lavard, men der er mange andre kendte og helt ukendte helgener, som McGuire vil vække til live i sit foredrag i *Museumsforeningen torsdag d. 23. marts 2023*.

McGuire vil give os et indblik i middelalderens miljøer – de mange mord – og kristendommens betydning.

Vi får de enkeltes livsbaggrund beskrevet og får et tydeligt indblik i årsagerne til deres voldsomme død – og ikke mindst en lang række mirakler, som handicappede oplevede ved at besøge deres grave: Blinde får synet tilbage, døve kommer til at høre, krøblinger får deres førlighed. Man troede på den slags i middelalderen, og som en ikke uvæsentlig sidegevinst kom der mønt i kassen – altså kirkernes – via de mange, der valfartede til de hellige gravpladser.

En del af disse helgener, blev ikke kanoniseret af paven, men da der skete fantastiske mirakler ved deres grave, blev de efterhånden betragtet som helgener af danskerne selv, som f.eks præsten Anders fra Slagelse, i dag kendt som Hellig Anders

Lindegården

Efter generalforsamlingen d. 20. april 2023 KL.19.00 vil Martin Pavon berette om en ny vinkel af Lindegårdens brogede historie

Gåden om hundreder af dræbte krigere

Kamp og ofringer ser ud til at have gået hånd i hånd i Alken Enge ved Skanderborg. Fundet af menneskeknogler fra i hundredevis af krigere har i mange år skabt undren blandt arkæologer, men med de seneste års forskning tegner der sig nu et klarere billede af, hvad der er sket.

Museumsinspektør Ejvind Hertz fra Museum Skanderborg vil gå helt tæt på den dramatiske jernalder-begivenhed i foredraget d.3.maj KL.19.00.

Hvad er der egentlig sket her og hvor kommer knoglerne fra?

Lidt af sløret blev løftet, da arkæologen Harald Andersen foretog arkæologiske undersøgelser i 1957-1960, men først med de nye undersøgelser i 2008-2009 blev det klart, at der i fundmaterialet ville være store muligheder for at belyse et helt hændelsesforløb fra kamp til ofring.

Med et samarbejde mellem Museum Skanderborg og Aarhus Universitets afdeling for Forhistorisk Arkæologi lykkedes det i 2011 at få bevilget 1,5 mill. kr. fra Carlsbergfondet til forskningsprojektet ”Hær og efterkrigsritual i jernalder - de dræbte krigere i offermosen Alken Enge og Illerup Ådal”.

De efterfølgende udgravninger i somrene 2012 og 2014 bekræftede, at vi her har fat i et arkæologisk offersted med rester af flere hundrede slagte krigere fra tiden omkring år 0.

Kom og hør arkæolog og museumsinspektør Ejvind Hertz fra Museum Skanderborg fortælle om fundet, jernaldermennesket, samfundsstruktur og hierarki samt om nyere indfaldsvinkler på de samtidige nordeuropæiske magtkampe mellem romere og germanere.

Travlt år for Kalundborg Museum

Kalundborg Middelalderfestival

2023 er kommet godt i gang og vi ser ind i et år med en masse events, foredrag og omvisninger på Kalundborg Museum. Ikke mindst kommer vi til at afholde Kalundborg Middelalderfestival i år, som vi glæder os utroligt meget til. Kalundborg Middelalderfestival løber af stablen d. 18.-20. august og har Esbern Snares grundlæggelse af Kalundborg som det historiske tema for festivalen. I kan følge med på Kalundborg Middelalderfestivals Facebookside eller hjemmeside, hvor vi løbende vil opdatere med informationer om festivalen.

Tøndeslagning med Vor Frue Kirke

D. 19. februar afholdte vi for 49. gang tøndeslagning på Kalundborg Museum i samarbejde med Vor Frue Kirke. Her mødte i omegnen af 60 glade børn og voksne op til tøndeslagning, gratis slikposer og varm kaffe og kakao. Til næste år fejrer vi 50-året for denne begivenhed, så det skal fejres med et brag!

Hvad sker der resten af året?

Vi vil i løbet af året have en masse skønne begivenheder såsom morbærdag, ridderskole, arkæologi i børnehøjde, nat på museet, middelalderbyvandring og Carmen Curlers foredrag – bare for at nævne nogle få. I kan følge med på vores hjemmeside og Facebookside, så I kan holde jer opdateret på, om der er noget for jer. I kan også hente en folder i museumsbutikken, hvor I kan få et overblik over de mange skønne ting, der sker på museet resten af året.

Billede fra dette års tøndeslagning d. 19. februar.

Laura Enstrøm

Koordinator.

Slavekost fra Havnemarken på Asnæs

Asnæs-spidsen – foto: Lars Lundgaard

Globaliseret handel er absolut ikke noget, som hører nyere tid til, det ved vi jo også fra vikingernes færd, og endda langt før deres tidsalder er der foregået handel over større afstande. I Kalundborg med udgangspunkt i Havnemarken på Asnæs, foregik der i 1800-tallet et handelseventyr med relation til en af de mørke sider af Danmarkshistorien.

Dansk Vestindien:

Efter grundlæggelsen af Dansk Vestindien i 1671, måtte alt indenfor byggematerialer, møbler, redskaber, beklædningsgenstande, kontorartikler samt mad, sejles til øerne, som på ingen måde var selvforsynende, da et meget kuperet terræn umuliggjorde landbrug. Hvorimod sukker som den primære afgrøde, samt tobak og bomuld var mulig, især på St. Croix som er knapt så kuperet. Plantagerne med de nævnte afgrøder var størrelsesmæssigt tilpasset terrænet.

Arbejdskraften ved plantagerne i Dansk Vestindien var primært ”slaver” som oprindeligt stammede fra de vestafrikanske områder, herefter benævnt som de ufri, og den ufri del af befolkningen var i 1790’erne på sit højeste niveau, og udgjorde ca. 90% af den samlede befolkningsmasse. En stor del af de ufri var født på øerne, og var en handelsvare mellem de forskellige plantager på øerne i Vestindien. Plantageejerne sørgede for kost og bolig til de mange ufri, men arbejdsforhold, generelle vilkår og den markante overrepræsentation af den ufri del af befolkning, gjorde at der jævnligt var oprør, hvoraf det kendteste oprør var på St. Jan i 1733, hvor de ufri overtog øen i over et halvt år.

Plantageejerne fandt hurtigt ud af, at de ufri kunne få tildelt egne små jordlodder, provisionsgrunde, på plantagernes arealer, primært det områder med terræn som gjorde det vanskeligt at dyrke sukker. Dette system blev ret udbredt i resten af Caribien. Her dyrkedes grønsager som søde kartofler, tomater, madbananer, græskar, cassava og yams som supplement til den sparsomme uddelte kost, som primært bestod af majsmelet og saltede fisk. Hvis deres ejer tillod det kunne disse provisioner også være kilde til en beskedent indtægt via salg af grønsager på lokale markeder.

En revolution på den store franske sukkerø St. Dominique i 1791 – 1804 ændrede dog markedet for sukker, billigt sukker fra Brasilien og Louisiana, hvilket udfordrede de danske plantageejere, som i panik begyndte at inddrage provisionsgrunde i et forsøg på at optimere produktionen. Der manglede midler til at betale for føde til de ufri, og leverandørerne af majsmelet og saltede fisk fra Nordamerika begyndte at tvivle på likviditeten hos plantageejerne i Vestindien. Til trods at de danske myndigheder i 1823 udstedte statsgarantier, og plantageejerne så måtte skylde penge til staten, så gik mange plantager konkurs.

Auditør og plantageejers Steen Bille sammenlignede situationen med de hjemlige landmænd: ”Er han ikke nødt til ved slige lejligheder enten at formindske besætningen eller tilstå mindre foder? Men vi kan ikke slagte vores besætning, vores besætninger består af menneskelignende væsener, som det er vores pligt at underholde”.

I 1826 blev toldreglerne nedjusteret til laveste sats på 5% for indførte indenlandske fødevarer, et arbejde som Peter von Scholten sikrede, med formål at Danmark selv kunne forsøge at rette op på den kritiske situation i Dansk Vestindien.

I 1830'erne blev ø-gruppen ramt af tørke, hvilket satte yderligere pres på den sparsomme kost.

I 1833 frigav briterne deres slaver, og nogle af de britiske øer lå i svømmeafstand til de danske øer.

I 1837 passerede en altødelæggende orkan området.

I 1848 frigav danskerne deres slaver, 15 år senere end de nærliggende britiske øer

Udfordringer var ikke en mangelvare i disse år.

Kalundborg:

Fra midten af 1820'erne og årene fremefter blomstrede økonomien i Danmark, stærkt drevet af kornproduktion, med eksport til England og Holland, hvor blandt andet byg fra Lerchenborg var vidt berømt. En næsten altid isfri havn i Kalundborg, og det store landbrugsopland, gjorde at byen udviklede sig kraftigt i disse år. I samme periode forekom et sandt sildeeventyr i de danske farvande, og fiskemarkedet i Kalundborg blev nærmest oversvømmet med sild. I så store mængder at man ofte måtte pløje dem ned som gødning. Prisen for silden var omregnet nede i 10 sild for én øre, hvilket fik Sjællandsposten til at reagere i maj 1838, med opfordring til at anvende disse sild til noget mere formålstjenstligt. Fire mænd i Kalundborg så et potentiale i Peter von Scholten's ønsker om danske fødevarer til De Vestindiske Øer i kombination med sildeeventyret. De fire mænd var købmand Peter Lassen, konsul og købmand H.C. Hellesen, proprietær Barner fra Kalundborg Slots Ladegaard samt greve Christian Cornelius Lerche af Lerchenborg. Den 18. januar 1839 modtog Kalundborg Havnekommission en ansøgning om opførelse af et sildesalteri i Kalundborg, et

træskur på ca. 19 x 8 meter. Tilladelsen kom måneden efter, og til at sikre driften blev der ansat en forhenværende salterier fra Jylland, samt nogle jyske kvinder, som ifølge rygtet skulle kunne nedsalte 24-30 tønder sild om dagen.

Den 8. februar 1840 kunne skipper Haslö af Lysekihl udføre 390 tønder kalundborgske sild via København til Vestindien. Og salteriet var så stor en succes af grev Lerche opførte et stort salteri i mursten ude ved Havnemarken, tillige med et gæstgiveri som helt sikkert har bidraget til livlig trafik, samt en anløbsbro så fiskerne ikke skulle spille tid på sejlads gennem fjorden.

Anløbsbroen kan ses på nedenstående udsnit fra Generalstabens Topografiske kort.

Udsnit af Generalstabens Topografiske kort – målt 1894-rettet 1909

Der er ingen tvivl om at toldforholdene, som især Peter von Scholten skabte, var ganske gunstige og vitale for salteriet ude ved Havnemærket, og man må antage at den primære produktion er eksporteret til Dansk Vestindien, selvom dokumentationen ved Toldkammeret i Kalundborg har vist sig mangelfuld.

Slaveriet blev ophævet i Dansk Vestindien i 1848, hvilket betød et kollaps for salteriet på Havnemærket i 1850, men ifølge salteriets regnskab blev der, i løbet af de 10 års aktivitet, produceret og udskibet 13.500 tønder saltede sild.

Illustreret Tidende skrev i 1862 at lukningen af salteriet tog særdeles hårdt på befolkningen i og omkring Kalundborg, og man gav efter sigende befrielsen af de vestindiske ufri skylden, som var så utaknemmelige, at de ikke fortsat ville aftage de kalundborgske sild. Direkte sammensværgelser med Kalundborg blev nævnt, men samtidig blev kvaliteten af sildene berørt, som værende tørre og magre. Det berørte selvfølgelig fiskere, salterimedarbejdere, vognmænd, bødkere, smede og ikke mindst gæstgiveriet som blev hårdt ramt ved lukningen af salteriet.

Når man kigger på nutidens Havnemark på fotoet herunder, kan man næsten skimte vejforløbet over til hvor udskibningen af sild foregik. Huset til venstre på fotoet er bygget på resterne fra det tidligere salteri, og umiddelbart syd for dette hus ligger det tidligere gæstgiveri.

Havnemarken – foto: Lars Lundgaard

Nutidens aftryk på datidens Dansk Vestindiske Øer

Trods at interessen for saltede sild faldt markant i årene efter befrielsen i 1848, bærer madkulturen i dag markante spor efter datiden, hvor langt hovedparten af 'kød'-elementet i egnsretter består af saltet fisk, til trods af at de omkringliggende farvande bugner af gode spisefisk. Især på St. John og St. Thomas er der tydelige og vedligeholdte spor af de oprindelige jordlodder, og blandt ruinerne fra plantager og slave-landsbyer findes vildtvoksende planter fra dengang.

En lokal og samtidig international historie som måske fortjente yderligere og genopfrisket opmærksomhed, selvom der er mørke dele af historien, men det var andre tider dengang, en historie som vi ikke kan lave om, ej heller ved at slette sporene.

Lars Lundgaard, Museumsforeningen.

Kilder: Kalundborg Lokalkiv og Karen Sivebæk Munk-Nielsen – "Saltede sild som slavekost, Museum Vestsjælland

Fra museets gemmer

Her er et foto af et skuespil i Kalundborg Museum/Lindegårdens gård den 4. juni 1939. De spiller teaterstykket, Brudefærden ifm. fejringen af 300 året for, at Hans Lindenov blev forlenet med Kalundborg og som nygift kom med bryllupsoptog til byen i 1639. Samme dag var han blevet gift med Christian 4. s datter, Elisabeth Augusta, og de to blev bosiddende på Lindegården som har fået sit navn efter Hans Lindenov. Hans Lindenov blev Kalundborg Slots sidste lensherre inden svenskerne besatte slottet og rev det ned i 1659. Ægteparret har sat sig et tydeligt spor i Vor Frue kirke, hvor de donerede altertavlen i 1650.

Medlemskab af Kalundborg Museumsforening

Museumsforeningens formål er at støtte Kalundborg Museum. Man kan melde sig ind i foreningen ved at betale kontingentet i museumsbutikken eller ved at overføre

kontingentet til Museumsforeningens bankkonto: Arbejdernes Landsbank, Kalundborg, reg.nr. 5367, kontonr. 244907. MobilePay 215096 Husk ved overførsel at skrive navn, adresse og e-mailadresse i feltet "Besked til modtager".

Årskontingentet 2022.

- Enkelt: kr. 170. Enkelt-pensionist: kr. 150
- Par: kr. 225. Par-pensionister: kr. 175

Medlemskabet giver gratis adgang til Kalundborg museum og adgang med 50% rabat på billetprisen til alle museer/besøgssteder inden for Museum Vestsjælland, 10% rabat i museets butikker (undtaget allerede nedsatte varer) og gratis adgang til alle foredrag arrangeret af Kalundborg Museumsforening

Kontakt til Kalundborg Museumsforening

Foreningen kontaktes helst per e-mail, eller post eller ved henvendelse i butikken

- Kalundborg Museumsforening, Adelgade 23, 4400 Kalundborg
- Formand, Majken Lusty: majkenlusty@gmail.com
- Kasserer: Kamma Rasmussen, e-mail: ktr@ka-net.dk

Bestyrelsen for Kalundborg Museumsforening

Majken Lusty, Kalundborg (formand)

Kamma Rasmussen, Kalundborg (kasserer)

Kirsten Jessen, Kåstrup (sekretær)

Lars Lundgaard, Næstformand

Helle Gjøl (formand for Arkæologiforeningen)

Anne Christensen, Gørlev

Peter Breinholt, Kalundborg

Marianne Lundgaard, Kalundborg, Ulstrup

Mette Brunnich Meier, Kalundborg (suppleant)

Kalundborg Museumforening
100 medlemmer der støtter Kalundborg Museum